

משה חיים פלח

בסוגיא דצורת הפתח

במקום הדופן, לגבי כלאים צפרק קמא דעירובין גבי נעץ ארבעה קונדסין בארבע פינות השדה ומתה זמורה על גביהם וכן לגבי שבת כו' ובכולהו לא צעינן קנים של טפח כו' אלא נראה כאשר צינתי מדברי ריב"א דלא צעינן צורת הפתח כנגד כל הדופן אלא שיהא צין הקנים העשויים לצורת הפתח רוחב ארבעה טפחים שיעור הפתח ומשוך מן הטפח העומד במקצוע פחות משלשה דהוה ליה טפי משצעה טפחים ומשהו שהוא כדי הכשר סוכה עכ"ל.

והנה דברי הריטב"א מצואריים, דלשיטתו דעביד צורת הפתח ד' טפחים לא קשיא, דזוהי נמצא דליכא כלל ז' טפחים דדופן, ובשמים כהלכתא לא סגי בהכי, אלא דדופן שלישיית נחחדש דסגי בצורת הפתח ד' טפחים, דעביד חצי טפח מכאן וחצי טפח מכאן (לפירש"י ויעו"ש בריטב"א) וזוהי קולא דדופן שלישיית.

אך בדברי הראצ"ה צריך ביאור, דמאי הונח לו דעביד צורת הפתח ד' טפחים גרידא ולא על פני כל הדופן, והא כיון דקאי ללישנא בתרא דעביד צורת הפתח מלכד טפח שוחק ולכוד, הרי אף בצורת הפתח ד' טפחים אכתי איכא דופן ז' טפחים בצירוף הטפח השוחק והלכוד, וכיון דס"ל לצורת הפתח הויא דופן מעלייתא ומהניא בסוכה אף בשמים כהלכתא, אכתי תיקשי אמאי צעי הכא טפח שוחק דוקא ולא מצי למעבד צורת הפתח על פני כל שצעת הטפחים [ותוכשר כל הסוכה מדין פסל היוצא מן הסוכה, כשם דבטפח שוחק וצורת הפתח ד' טפחים מכשרינן כל הסוכה מדין פסל].

ובאמת הר"ן הקשה הנך תרי קושיות, הן ללישנא קמא כקושית הריטב"א והן ללישנא בתרא וכעין קושית הראצ"ה [והוכיח הר"ן מהכא לצורת הפתח לא מהניא בשמים כהלכתא דסוכה אף דמהניא בכל התורה כולה בשבת וכלאים, ודלא כדפשיטא לריטב"א ולראצ"ה] וללישנא קמא העמיד הר"ן קושיות בדברי רש"י דפירש דצעינן צורת הפתח על פני כולה, ומשום דלולי דברי רש"י מצינן לפרושי דסגי בצורת הפתח ד' טפחים ושזב לא קשיא, אך ללישנא בתרא פירש הר"ן גופיה להדיא דסגי בצורת הפתח ד' טפחים, ואעפ"כ הקשה בעצם דברי הגמ', דאם איתא לצורת הפתח מהניא בשמים כהלכתא, מאי קולא איכא דדופן שלישיית, והא בצירוף טפח שוחק ולכוד איכא דופן ז' טפחים.^א

אמר רבא ואינה נותרת אלא בצורת הפתח איכא דאמרי אמר רבא וניתרת נמי בצורת הפתח איכא דאמרי אמר רבא וצריכא נמי צורת הפתח, ופירש רש"י אינה נותרת אלא בצורת הפתח בעירובין אמר היכי דמי צורת הפתח קנה מכאן וקנה מכאן וקנה על גביהן והכא קאמר רבא דטפח ששנינו בצרייתא שמתיר דדופן שלישיית אינו מתיר אלא אם כן עשאו לאותו טפח צורת הפתח על פני כל הדופן כולו כו' וזהו טפח שאמרו חכמים עכ"ל, ומצואר בדברי רש"י דצריך לעשות הך צורת הפתח על פני כל הדופן, ובפשוטו משמע דמיירי אף בסוכה גדולה, וכן נקטו הראשונים בכוונתו.

ובן ללישנא בתרא דצריכה נמי צורת הפתח פירש רש"י משמע דתרוייהו צעינן טפח אצל היוצא וקנה צוית שכנגדו וקנה שעל גביהם קאי מטפח זה לקנה של צוית עכ"ל, ומשמע דאף בסוכה גדולה צעי להעמיד את הקנה צוית שכנגדו, דתהא צורת הפתח על פני כל הדופן.

והראשונים תמחו צוה ע"ד רש"י, אך מצינו צוה קושיות חלוקות, דהנה הריטב"א (בשם חוס') העמיד קושיות על לישנא קמא דרש"י, דאי צעינן צורת הפתח על פני כולו, מאי קולא דדופן שלישיית, והא צורת הפתח הויא מחיצה בכל התורה כולה, ומהניא בכל הדפנות, ולהכי פירשו (חוס' והריטב"א) דסגי בצורת הפתח ד' טפחים, דזהו שיעור צורת הפתח, וזוהי קולא דדופן שלישיית, דלא צעינן כלל שיעור דופן שצעה טפחים.

וז"ל הריטב"א והאי צורת פתח דקאמר, פרש"י כנגד כל הדופן כו' והקשו עליו בתוספות אם כן דופן גמורה היא זו דהא בכל דוכתא אפילו צדיני תורה צורת פתח סתימה גמורה היא ומאי רבותא דגמרינן גבי סוכה דדופן זה של טפח, ופירשו דברים כפשוטן לצורת פתח של ארבעה טפחים והוי כאילו הכל סתום ואף על גב דפרוץ שלו מרובה על העומד וכן עיקר עכ"ל.

אולם הראצ"ה (סי' תרו) העמיד קושיות לדינא ללישנא בתרא, דאי עביד צורת הפתח על פני כולו, למאי צעינן כלל טפח שוחק, דכיון לצורת הפתח דופן מעלייתא היא, כל דעביד צורת הפתח על פני כל הדופן, לא צעי כלל טפח עומד, אלא ע"כ דסגי בצורת הפתח ד' טפחים, וז"ל נראה היכא דאיכא צורת הפתח לא צעינן שיחזיק צורת הפתח כל הדופן כדפירש רבינו שלמה, שאם כן לא היה צריך טפח, דבכל מקום חשובה צורת הפתח

^א וז"ל הר"ן אמר רבא ואינה נותרת אלא בצורת פתח, כתב רש"י ז"ל כו' ומדבריו ז"ל נראה לי שאין צורת הפתח מתיר בשתי דפנות של סוכה אף על פי שהוא מתיר לשבת ולכלאים שאם אתה אומר כן להאי לישנא קמא דרבא מאי קולא דדופן שלישיית דאמרי' בה אפי' טפח כיון שיצא צורת הפתח על פני כולה אי הכי אפילו בשתי דפנות הוא מתיר אם אתה אומר דדופן סוכה כדופן שבת לענין צורת פתח, וללישנא בתרא נמי דאמר וצריכה נמי צורת פתח כלומר

טפה, וכתבו האחרו' די"ל דהא הוי צכלל הלכתא דגוד, דגדר דינא דשלישית אפילו טפה היינו מדין גוד].

ומעתה יש לדון לצאר דצרי הראצ"ה, דהנה צחידושי רצונו חיים הלוי (פט"ו משנת) ציאר דלורת הפתח לא הויא מחינה ממש, אלא מהניא רק להחשיב המקום כמוקף [ושם ציאר על פי זה הא דמצואר צסוגין (לשיטת רש"י והר"ן) דלורת הפתח לא מהניא צשמים כהלכתן ואף לא צכלל הדופן השלישית ולהכי צעינן נמי טפה שוחק צסוכה העשויה כמין גאס ופס ד' צסוכה העשויה כמצוי, ומשום דלעיקר שיעור דפנות סוכה צשמים כהלכתן ושלישית טפה צעינן מחינות ממש יעו"ש², ויש לומר דאף הראצ"ה דפליג וס"ל דלורת הפתח מהניא צסוכה אף לשמים כהלכתן מודה לעיקר הדבר דלא הויא מחינה בעצמותה, אלא דס"ל לדדין דפנות סוכה סגי צסתימה דלורת הפתח, ולא צעינן דוקא דפנות ממש, אך מודה דלא הויא מחינה ממש].

והנה צחידושי רצונו חיים הלוי (פי"ז משנת) ציאר צשיטת הרמב"ם דשיעורא די' טפחים לא הוי שיעור בעצם המחינה, אלא הוי שיעור צמקום המוקף, ולהכי לא אמרינן צלחי של אשירה כותי מיכתת שיעוריה יעו"ש, ונ"צ לכאור' דאם כן אמאי לא אמרינן גוד אסיק צמחינה פחותה מעשרה טפחים.

ומסברא היה מקום לדון, דכשם דמחינה למקום פחות מארבעה על ארבעה לא הויא מחינה אף דאית צמחינה עצמה רוחב ארבעה [כמצואר צשצת (קא א לפירש"י) וברא' צכ"ד] ה"נ מחינה למקום פחות מעשרה לא הויא מחינה.

אולם יעוין צחידושי רצונו חיים הלוי (פ"ד מסוכה) דציאר גדר דין רשות היחיד דתל המתלקט וז"ל המחינה עשרה היא מתלקטת מכל הרוחב ציחד מכל מקום ומקום מקצת גובה שבו, ומשום דכן הוא דינא דרשות היחיד דמזרפינן מחינה מהרצה מקומות ציחד, וכמו צית שאין תוכו י' וחקק צו להשלימו לעשרה דמזרפרי שני המחינות לאשווייה רשות היחיד וכמצואר צשצת דף ז', וה"נ דכוותה מזרפינן גובה המחינה שצכלל הרוחב ד' יחד להשלים לעשרה, אצל הרי כל זה לא שייך רק לענין עצם המחינות, אצל לענין הדין דגוד אסיק הרי מאחר דכל מקום צפני עצמו לית ציה מחינת עשרה ממילא דלית ציה גוד אסיק עכ"ל, הרי דאף

אך דצרי הראצ"ה, דאף ללישנא צתרא העמיד קושייתו רק על שיטת רש"י דהצריך לורת הפתח על פני כולה, ולשיטתו דסגי צד' טפחים ניחא ליה אף דצצירא ליה דלורת הפתח הויא מחינה גמורה אף צסוכה, צריכים ציאר [ואף צצצרי הריטצ"א יל"ע, דמכל מקום כיון דצצירא ליה דלורת הפתח מהניא צסוכה כשם דמהניא צכלל התורה כולה צשצת וצכלאים, א"כ תיקשי נמי לדדינה צלישנא צתרא דאמאי צעי טפה שוחק ולצוד ואמאי לא מצי עצידי כל צצעת הטפחים צלורת הפתח, ועוד דמאי קולא דדופן שלישית, ויל"ד].

ונראה לדון צציאור הדברים, דהנה לפו"ר גדר דינא דפסל היוצא מן הסוכה נידון כסוכה היינו דהך מקום טפל לסוכה, אולם מדצרי ההשלמה צסוגין נראה לכאורה לא כן, דהנה הראשונים נחלקו האם דינא דרצא דצעינן נמי לורת הפתח, קאי רק על סוכה העשויה כמין גאס, או רק על סוכה העשויה כמצוי, או על תרווייהו, ויעוין צהשלמה דנטה דקאי רק על סוכה העשויה כמין גאס וכתצו"ל מסתצרא דצסוכה העשויה כמצוי דצעי' פס ד' שיעמידנו צפחות מג' סמוך לדופן, כיון דאיכא דופן שיש צו הכשר סוכה, לא צעיא לורת פתח [כיון דאיכא דופן שלישי כשיעור הכשרו] דלא גרע מקנים היוצאים לפנין מן הסוכה ומשכה ואזלא חדא דופן צהדייהו דאמרי' צשלהי פרקין דכשרה, והר"ר משה כתצ דצפס ארבעה נמי צעיא לורת פתח ולא דמי לקנים היוצאים מן הסכה, דהתם איכא ג' דפנות שלמות עכ"ל.

הרי מצואר מדצרי דנטה דצסוכה העשויה כמצוי לא צעיא לורת הפתח, דלא גרע מדין פסל היוצא מן הסוכה, ולכאורה חזינן מדצרי ההשלמה, דגדר דין פסל לא הוי מדין טפילות, דלכאור' הא לא שייך כלל הכא דהנידון לענין עצם שיעור המחינה, אלא נראה מדצרי ההשלמה דגדר דין פסל היינו מדין גוד, ומה"ט נקט דה"נ צסוכה העשויה כמצוי, כיון דע"י פס ד' ולצוד איכא שיעור ז' טפחים דדופן סוכה, אמרי' צזה גוד.

והדברים מתאימים עם דצרי ההשלמה לעיל (ד א) צסוגיא דאיצטצא, דציאר שיטת רש"י דהכשיר כל הסוכה מדין פסל, דהיינו משום דרוצין כאילו האיצטצא נמשכת צכולה יעו"ש [ויעוין עוד צאחרו' דעמדו אמאי לא מנינן צכלל הלכתא דמחינות דגוד לצוד דופן עקומה גס הלכתא דשלישית אפילו

צצריכה לה טפה שוחק צפחות מג' וצורת פתח של ארבעה אס איתא דלורת פתח מתיר צכלל דפנות הסוכה דהוה ליה כקתום כדאמרינן לענין צצת וכלאים מאי קולא דדופן שלישית הרי לצוד וצורת פתח צכלל הדפנות הן מתירין אלא ודאי אין לורת פתח מתיר ומשלים שיעור דופן צסוכה אלא צדופן שלישית צלצד דמחמרינן צהא צסוכה משצת עכ"ל [ויעוין עוד צחידושי הר"ן צצצירצין (יא צ) צשם בעל המאור יעו"ש].

² וז"ל ונראה דעת הרמב"ם היא, דאע"ג דלורת הפתח דין מחינה זה ומועלת להפסיק ולהתיר צכלאים, מ"מ אינה משלמת שיעור מחינה, והיכא דצעינן עצם המחינות לא מהני לורת הפתח, והרי לענין סוכה הוא זה מפורש בהסוגיא דצצריכה נמי לורת הפתח וקשה דא"כ למה לנו פס ד' המשלים דין מחינה מתורת לצוד ותיפוק לן דלורת הפתח בעצמה דין מחינה זה, וכן צסוכה העשויה כמין גאס דעושה פס טפה ומשהו ומעמידו צפחות משלשה כי הכי דתהוי מחינה ארבעה וצצריכה נמי לורת הפתח ג"כ קשה דלמה לי מחינת ד' והלא לורת הפתח בעצמה נחצבת מחינה, אלא ודאי חזינן מזה דלורת הפתח אינה מועלת רק להחשיב כולו מוקף מחינה, וממילא דמועיל צסוכה העשויה כמצוי לצרף את הדופן השלישי להשנים, וכן צסוכה העשויה כמין גאס מועיל שמהא הסוכה מוקפת כולה שלש מחינות, אצל לענין עצם שיעור מחינה האמור צסוכה שמים כהלכתן ושלישית טפה, דההילכתא צזה הוא דצעינן מחינות עצמן, צזה לא מהניא לורת הפתח, ושאני צזה דין לורת הפתח מדין לצוד ודין עומד מצובה על הפרוץ, דלצוד ועומד מצובה על הפרוץ הן עצמן מחינה ממש, משא"כ לורת הפתח אף על גב דדין מחינה זה מ"מ אינה מצטרפת עכ"ל.

של אשירה] יש לבאר היטב שיטת הראצ"ה, דאף לזורת הפתח מועלת בסוכה ואף בשמים כהלכתן, מ"מ לענין להחיר כל אורח הסוכה מדין פסל היוצא מן הסוכה, לא סגי בזורת הפתח דשבעה טפחים, ובעינן נמי טפח שוחק ולבזד.

וביאור הדברים, דכיון דיסוד דין פסל הוא מדין גוד, בעינן לזה דוקא מחיצה ממש, ובמחיצה לזורת הפתח דלא הויא חפצא דמחיצה אלא דין סתימה בעלמא לא שייך למימר דין גוד, ולהכי בעינן דוקא שיעור מחיצה ארבעה טפחים ע"י טפח שוחק ולבזד, דהא הוי שיעור מחיצה בעלמא, ובהך מחיצה אמרינן גוד [והא דלא סגי בזה ובעינן נמי זורת הפתח, י"ל דהך הלכתא דגוד נאמרה רק אחר דאיכא הכשר סוכה, ולהכי בעינן תחילה דיהא נמי זורת הפתח המשלמת לשיעור ז' טפחים דהכשר סוכה, ושוב אמרי' גוד במחיצת ארבעה דטפח שוחק ולבזד].

[ויעוין בחזו"א (סי' עה סק"ח) דביאר בשיטת רש"י והרא"ש דבעינן זורת הפתח על פני כולה, דס"ל דלא אמרינן דין פסל אלא בדופן ז' טפחים עומד ממש, ולכאורה יש לבאר ע"ד הכ"ל, אלא דרש"י ס"ל דלא אמרינן גוד אלא היכא דאיכא מחיצה ממש של שבעה טפחים כשיעור סוכה, ולא סגי בד' טפחים כשיעור מחיצה דעלמא, אולם יעו"ש בחזו"א דהוסיף להוכיח מדברי הרא"ש (לק' יט סי' ל"ה) דאף בסוכה העשויה כמבוי דופן הצפונית ה' אמות ודופן הדרומית י' אמות, ודופן האמצעית עביד פס ד' ולבזד זורת הפתח, נמי אין הסוכה כשרה אלא עד ה' אמות, דכיון דהך סוכה מתכשרא ע"י זורת הפתח בדופן האמצעית, לא אמרינן בהך סוכה כלל דין פסל, ובזה ל"ש לבאר כנ"ל, דהכא אטינן לדון דין גוד בדופן גמורה דאית בה ז' טפחים עומד].

וכן לשיטת הריטב"א דאף ללישנא מליעאה צעי טפח זורת הפתח. אולם כמה ראשונים פירשו דהך זורת הפתח היינו בדופן רביעית, דהיכא דלא עשה ג' דפנות שלימות, בעינן זורת

היכא דהמחיצות גודרות מקום עשרה, אך כל דליכא במחיצה עצמה עשרה לא אמרינן גוד אסיק, ולכאורה גדר הדברים ל"ב, דכיון דשיעורא ד' לא הוי שיעור בעצם המחיצה, אמאי לא אמרינן גוד אסיק בפחות מעשרה.

ויש לדון לבאר, דאף דלענין עיקר דין סתימה וגדירה, אמרי' דאף פחות מעשרה מהני לגדור כמחיצה, אך מ"מ לא חשיב חפצא דמחיצה, כיון דבעצם החפצא ליכא שיעור מחיצה, והרי זה דומה לזורת הפתח, דביאר הגר"ח (בפט"ז משנת) דאף דחשיבא סתימה אך מ"מ לא חשיבא חפצא דמחיצה ממש.

[והנהגה יעוין בדברי הגר"ח (פט"ז משנת שס) דביאר בשיטת הרמב"ם דאף לענין דין רשות היחיד דשבת בעינן חפצא דמחיצות ממש ולהכי לא מהניא זורת הפתח צפרון מרובה יעו"ש, ולמשנ"ת יקשה לכאורה כיצד מהניא מחיצה דתל המתלקט לדין רשות היחיד דשבת.

אולם יעוין בלשון הגר"ח (פ"ד מסוכה שס) דביאר גדר דין תל המתלקט וז"ל 'דכן הוא דינא דרשות היחיד דמזרפינן מחיצה מהרבה מקומות ביחד', הרי משמע מלשונו דלא איתי עלה משום דסגי דהמקום מוקף מחיצות כדביאר (בפי"ז משנת) גבי לחי דאשירה, אלא משום דמזרפינן מחיצה מהרבה מקומות' ונמצא דבכה"ג לרשות המוקפת איכא מחיצות ממש דאית בהו שיעור מחיצה צירוף כולן (ואכמ"ל)², אולם לענין דין גוד אסיק, הרי בעינן לדון על כל מקצת בפני"ע אי אמרינן ביה גוד אסיק, ובכל מקצת בפני"ע ליכא שיעור מחיצה ולא שייך ביה גוד אסיק. [ומעתה אחר דנתבאר בדברי הגר"ח לזורת הפתח לא חשיבא חפצא דמחיצה בעצמותה, ואחר דנתבאר דליכא דין גוד אלא במחיצה ממש [וכדחזינן דפחות מעשרה לא אמרינן גוד אסיק, אף דדין סתימה איכא אף בפחות מעשרה וכדחזינן בלחי

¹ והנהגה משמעות הדברים דדוקא בלחי דאין שיעור לרוחבו אמרי' דל"ש ביה כחותי מיכתת שיעוריה ומכשרינן לחי של אשירה, אך בשאר מחיצות רה"י לא מכשרינן בשל אשירה, ולכאורה לביאור הגר"ח דשיעור עשרה הוי שיעור רק במקום המוקף, יקשה אמאי בשאר מחיצות רה"י לא מהני מחיצות של אשירה, ויעוין משנ"ת לעיל דיש לומר דשיעורא דרוחב ארבעה שאני וצוה הוי שיעור בעצם המחיצות [וכדחזינן בפסי זיראות, דאף דאיכא שיעור ארבעה במקום המוקף, בעינן נמי שיעור רוחב מחיצה במחיצות עצמן וכמבואר בלשון הרמב"ם (פי"ז משנת ה' לג)].

אך למשנ"ת השתא יש לומר, דבאמת שיעורא דארבעה טפחים ושיעורא ד' טפחים שוין, דלענין חפצא דמחיצה בעינן תרווייהו, ולענין דין סתימה גרידא תרווייהו לא בעינן, אלא דלענין שאר מחיצות רה"י, בעינן חפצא דמחיצות ממש כדביאר הגר"ח, ולזה בעינן הן שיעורא דד' טפחים רוחב והן שיעורא ד' טפחים גובה (ואף דמנינן לזרף מחיצות מכמה מקומות, אך כיון דאיכא דין שיעור בחפצא, ורק דמזרפינן מכמה מקומות, איכא בזה דין כחותי מיכתת) ומה"ט בפסי זיראות בעינן שיעור בעצם המחיצה ולא סגי דאיכא שיעור ד' במקום המוקף, ומשא"כ בלחי דמייירי ברוח רביעית, התם לא בעינן חפצא דמחיצה וסגי בסתימה גרידא, כשם דמהניא זורת הפתח ברוח רביעית, ובזה כתב הגר"ח דלא בעינן שיעור בעצם החפצא דמחיצות, ובעינן רק במקום עשרה יהא מוקף מחיצות [אולם מלשון הגר"ח (בפי"ז משנת) נראה דכן הדין בכל מחיצות רה"י ולא דוקא בלחי, ולדבריו שם ל"ל דנתבאר לעיל, דחלוק בזה שיעורא דד' טפחים משיעורא ד' טפחים, ושיעורא דד' טפחים הוי שיעור בעצם המחיצה (ואכמ"ל בצ"א ה' ד)].

א) והדברים נריכים ביאור, ונתבאר לעיל ע"פ הנ"ל דביסוד הדין לעולם צעין גדירה מד' רוחות, אלא דהרוח הרביעית נידונית כפתח, וי"ל דדוקא מחילה גמורה משו"א לרוח הרביעית כפתח, משא"כ מחילת לבד לא משו"א לרוח הרביעית כפתח, ולהכי צעין ד' דפנות.

ומעתה ה"נ יש לבאר בשיטת הנך ראשונים, דדוקא היכא דאיכא ג' מחילות גמורות, הרי הרוח הרביעית חשיבא כפתח, אך היכא דאין הדופן השלישית גמורה, לא חשיבא הרוח הרביעית כפתח, ולהכי צע"א נורת הפתח דדופן רביעית.

ובתשו' רב נטרונאי גאון שם כתב דק"ל כרז כהנא ורז אסי ודלא כרז⁷ והוכיח כן מרבא דצעינמי נורת הפתח דע"כ כרז כהנא ס"ל וז"ל רב סבר מעמידו לטפח זה סמך לדופן דרומית בסוף דופן דרומית ומעמידו למזרח ודוקו לדופן דרומית, כדי שיהא לסוכתו זווית כו' אמרי ליה רב כהנא ורז אסי לרב ולאוקמה כנגד ראש תור כו' כדי שיראה פיתחה של סוכה שווה, וזו חלוקין דרב סבר לעשות לה זווית טפי עדיף ורז כהנא ורז אסי סברי לעשות לה פתח מעולה הניראה כפתח מתוקן טפי עדיף, והילכתא כרז כהנא ורז אסי, חדא דהא אישתיק רב וקיבלה, ועוד דראבא גופיה הכין משמע דסבירא ליה, כרז כהנא ורז אסי, דקא אמרינן אין ניתירת אילא בצורת פתח (ודוקה) [וא"ד] נריכה נמי נורת פתח, כי דאהדר ליה רב כהנא לרב אסי אמרת בשלמא אמר ראבא אותו טפח כנגד פתח מעמידו כרז כהנא ורז אסי, הינו דעושה לו נורת פתח דהא יש לו פתח, אילא אי אמרת הכי אמר ראבא אותו טפח מעמידו סמך לדופן אמנעית שהיא דרומית ופתח סוכה פרוץ ועומד כדברי רב, כאיז"ד (פי' כאיזה זה נד וזה ביאור כל תיבת כי"ד, וע' פיה"מ רפ"ו דברכות) יכול לעשות לה נורת פתח, הילכך הילכתא כרז כהנא ורז אסי, דקא"ס ראבא כואתהון, ורז כהנא נמי הכי קא אמר כראבא עכ"ל.

ומבואר דהוי פשיטא ליה דאין מקום להנריך נורת הפתח באותו דופן של הטפח, ומכאן זה הכריח דהילכתא כרז כהנא ורז אסי, דמעמיד הטפח כנגד ראש תור, דצוה הטפח עצמו גודר גס את הרוח הרביעית ע"י דמשוי לה כפתח, וצוה יש מקום להנריך נורת הפתח להך פתח, אך ש"ר סברי, דאפילו אי הטפח קאי דדופן שלישיית, כרז או כריז"ל, יש מקום להנריך נורת הפתח רביעית, וכדנתבאר.

הפתח רביעית, והוצאה הך שיטה בדברי ההשלמה (לקמן בסוגיא דמיגו) והמכתם והמאורות (ס) וכן נקט רבינו אברהם מן ההר וכתב דפשוט הוא, ופירש כן גם צדעת הרמב"ם (פ"ד מסוכה ה"ג) וכן מבואר בתשובת רב נטרונאי גאון (גנוי קדם ח"ד עמ' 32) דפשיטא ליה דעושה הך נורת הפתח דדופן רביעית ויעוין להלן, ויעוין עוד במאירי.

אך גדר הדברים נריך ביאור, דכיון דסוכה דג' דפנות שלימות לא צעין נורת הפתח, וגליא לן הלכתא דדופן שלישיית סגי בטפח, אמאי צכה"ג צע"א נורת הפתח.

ונראה צביאור הדברים, דהנה שיטת הרמב"ם (פי"ד משנת ה"א וה"ד) דרשות היחיד צע"א ד' מחילות, ורוב הראשונים פליגי דסגי בג' מחילות כדמשמע בסוגיא דעירובין (יא ב, יב ב), ובשיטת הרמב"ם כתבו הראשונים דגריס כגירסת רבינו חננאל שם יעו"ש, ובשיטת רש"י מצינו סתירה בזה, דמדצרו צעירובין (ט א) דקדקו הראשונים דס"ל דצעין ד' מחילות, וכן משמעות רש"י בשבת (ו ב) אולם צעירובין (יא ב, יב ב) גריס כלפנינו דסגי בג' מחילות, ויעוין ברש"א ובריטב"א (עירובין ט א) דלידדו בשיטת רש"י, דרשות היחיד הפתוחה לכרמלית סגי בג' מחילות, ובפתוחה לרה"ר צע"א ד' מחילות.

ונתבאר לעיל בגדר הדברים, דביסוד הדין צעין דהרשות תהא גדורה מכל רוחותיה, אלא דצפתוחה לכרמלית, כל דאיכא ג' מחילות, הרי הרביעית חשיבא כפתח, משא"כ צפתוחה לרה"ר, וכן בסמוך גבי פרוץ מרובה על העומד פירש רש"י דסגי ליה בשתיים כהלכתן ושלישית אפילו טפח ואפילו היו לה פתחים בשתי הדפנות אחד או שנים דכי מטטרפת להו צהדי שתיים הפרונות הוה ליה פרוץ מרובה שריא עכ"ל, ומבואר ברש"י דדיינינן דין פרוץ מרובה בכל הד' רוחות, וכן מבואר ברש"י צעירובין (יא א) גבי שבת וז"ל שרובה פתחים בארבע דפנותיה עכ"ל, ורש"י אזיל לטעמיה דביסוד הדין צעין גדירה מד' רוחות, אלא דהרוח הרביעית חשיבא כפתח.

ועד"ז ביארו האחרו' בלשון רש"י (ד א) גבי סוכה סתם סוכה בת שלשה דפנות כי מתניתין והרביעית היא כולה פתח עכ"ל, וביארו האחרו' דבאמת כל סוכה צע"א גדירה מד' רוחות, אלא דכל דאיכא ג' מחילות, הרי הרוח הרביעית חשיבא כפתח.

ויעוין במג"א (ר"ס תרל) דהא דתניא בסמוך דמהניא צסוכה מחילה דקנה קנה פחות מג' היינו דוקא צסוכה דד' דפנות, אך בג' דפנות לא מהני [ופירש כן בכוונת מסקנת תוס' (יז

י ולא נחית התם כלל לדון אי קי"ל כרבי סימון וריז"ל, ולכא"ו כיון דאייתי ראייה ממעשה דרב כהנא, הא מבואר להדיא דעביד טפח שוחק, ולכא"ו היינו כרבי סימון וריז"ל [ובאמת כן הוכיח בעל המאור 'נראין דברי הר"ף ז"ל שלא הזכיר כלל דברי רב ולא דברי רב כהנא ורז אסי וסמך לו על ר' סימון א"ר יהושע בן לוי והכי מסתברא מעובדא דרב אסי דאשכחיה לרב כהנא דעביד ליה טפח שוחק ועביד ליה נורת פתח ולא תמצא בכל השמועה כולה טפח שוחק אלא בדברי ריב"ז ל' ב' ד'] ולכאורה נראה דפירש כמשנ"ת לעיל בשיטת תוס', דריז"ל סבר ביסוד הדין כרז, דעושה כנגד היו"א, אלא דחדית דמצי להרחיק הטפח עד ג' טפחים ולא צעי להעמידו סמוך ליו"א ממש, והא דצעי טפח שוחק היינו דלעולם אזלינן לחומררא להנריך טפח שוחק כדאיחא צעירובין (ג ב) וכיון דהכריח דק"ל כרז כהנא ורז אסי ודלא כרז, ממילא אידחי עיקר שיטתא דריז"ל, ואף דבמאי דסבר דהך טפח דסוכה צעין טפח שוחק לחומררא קי"ל כוותיה, ואה"נ הך טפח דמעמיד כנגד ראש תור, צעין דיהא טפח שוחק לחומררא.